

Trisdešimtieji leidybos metai. Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

2018 m. vasario 2 d.

Nr. 5 (1267)

Lietuvos nepriklausomybės šimtmetį pasitinkant

Branginkime savo Tėvynę!

Kasdien apie 1918-ųjų Vasario 16-osios – Valstybės atkūrimo Akto gimo istoriją girdime per radiją, televiziją, skaitome spaudoje. Per tą šimtmetį būta visko: gėrio ir blogio, visi turi galybę įvairiausią prisiminimą.

Minint Sausio 13-ąjį šv. Mišių metu Vilniaus arkikatedroje, tremtinių navoje, Felicija Kazlénienė, pamačiusi Sv. Mergelės Marijos statulą, parvežtą iš Sibiro tremtinių kapų, mintimisnuklydo į 1989-uosius, kai jos vyras Rimantas Kazlėnas pradėjo organizuoti ekspedicijas į Sibirą lietuvių tremtinių takais, kaip jo iniciatyva buvo inventorizuojamos ir tvarkomos tremtinių kapinės. Taigi tremties ir rezistencijos laikotarpis Lietuvos šimtmetyste jai neužmirštamas, nes kartu su vyru nemažai metų lankė tremtinių kapines. Paprašyta man, savo kraštietei žemaitei, daug papasakojo...

Apie knygnešį Juozą Akelaitį

Kelionės patirtis po Sibiro tremties vietas, fiksujant sparčiai nykstančias kapines, kryžius, paminklus, rašytinius liudininkų parodymus, Sibire gyvenusių ir tebegyvenančių lietuvių likimai, lietuviškų kapinių ir jose daresančių kapų būklę yra užfiksuota operatoriaus Gintauto Aleknos, „Lemties“ bendrijos nario, videofilmuose, nuotraukose, Antano Sadecko knygų trilogijoje, kurią tremtinys Juozas Arlauskas pavadino Sibiro simfonija. Apie tai savo apybraižose, straipsniuose raše R. Kazlėnas, irgi priklausės „Lemties“ bendrijai, tiriančiai Sibiro tremtinių kultūrinį palikimą. Felicijai, laikančiai Amžinybėn išėjusio Rimanto rasius, nuotraukas, tremtinių laiškus, nesunku prisiminti ir paminėti kai kuriuos įvykius, sutapimus.

Vienas iš jų – tai knygnešio Juozo Akelaičio gyvenimo epopėja. Jis patyrė dvigubą tremtį už Lietuvos švietimą, spaudą: 1901 metais carizmo, 1949 metais bolševizmo laikais. Sutapimas, kad buvo ištremtas į tą pačią Manzurkos vietovę Sibire. Mirė būdamas 69 metų. Felicija apie J. Akelaitį prisimine pirmiausiai, mat ekspedicijos metu

Manzurkos kapinaitėse atsidūrė jo mirties dieną – liepos 29-ąją, turėdami iš Lietuvos senas nuotraukas, kapinių schemą. Prie J. Akelaičio kapo gulėjo nuvirtęs maumedžio kryžius, greta matėsi keturių palaidotų lietuvių kauburėliai. Ekspedicijos dalyviai sutvarkė kapelius, paminėjo mirusiuosius, jau nimas prie Trispalvės padeklamavo poetu tremtinio Jono Greičiūno baladę, skirtą knygnešiui J. Akelaičiui. Nuvirtus kryžių parsivežė į Lietuvą, kaip kultūros paveldą. Kryžių Sibire padarė tremtinys, Lietuvos karininkas Mykolas Dabulevičius. 1990 metais Kauko Petrašiūnų kapinėse įvyko iškilmingas J. Akelaičio palaikų perlaidojimas. Radiofikuotoje aikštėlėje aidu atlėkė mėgstamiausią knygnešio J. Akelaičio dainų Maironio „O neverk, matušėle“ ir „Po dykim stepiam zabaikalje...“ žodžiai, kurias jis dainuodavo būdamas caro tremtinys Sibire, ilgėdamasis gimtuju namų Paežeriuose.

Ekspedicija į Chakasiją ir Korbiko kapines

1990 metais vyko ekspedicija su moksleiviais į nežinomą šalį Chakasiją, į kurią 1948 metų gegužę ginkluoti enkavedistai, stribų padedami, 58 gyvulinų vagonų ešelonu ištrėmė dzūkus. Jie atsidūrė dar visiškai tuščioje taigoje, iš kur sunkiausia pabėgti. Čia dzūkai gulė didžiulius kedrus ir maumedžius ir plukdė juos upėmis. Iškankinti bado, ligų, parazitų vieni dzūkai mirdavo, kiti jiems taigoje statydavo kryžius.

Saraloje pas ekspedicijos dalyvius susirinko daug lietuvių. Buvo gražus vakaras. Ir dabar Felicija prisiminė, kaip graudinosi klausydamas dzūkų dainų apie partizanų meilę savo tėvynėi, apie Pušelę (Albiną Neifaltienę, Dainavos apygardos partizanę), žuvusių Kalniškės miške. Sibire užsikonserveravo anū laikų lietuvių kultūra, kuri mirė kartu su žmonėmis ir senais sulūžusiais mediniais kryžiais.

Įspūdį paliko ir Korbiko kapinės. Apie jas Antano Sadecko knygoje „Obels žiedų ašaros“ parašyta: „Už

Korbiko kapinės 1990 metais

Antano Sadecko nuotr.

duobėto kelio prieš mus atsivérė platus slėnis, žalia pieva. Joje nedidelė aukštumėlė, aptverta medine tvora. Ir aukštū vartai, iš kryžių virš jų. Už tvoros kapinės. Čia viskas sunderinta: puošnūs žmogaus rankomis padaryti ir nuolat prižiūrimi kryžiai, keletas medžių ir laukinių gėlių žiedais pasipuošusi pieva. Kapinių viduryje – Sv. Marijos statula, tik ką nudažyta baltais aliejiniais dažais. Klasikinis veidas švity taurumu. Lengvai krinta drabužių klostės. Jas praskyrusios rankos sužalotos metų naštos. Taip pat sužaloti drabužiai. Atsivėrusios statulos žaizdos laukia mūsų pagalbos. Turbūt kažkada prieš pusėtį, gal keturiastėmt metų, daugelis lietuvių kapinių ant sopkų viršinių atrodė taip didingai. Mažne ant visų kryžių užrašai: tremtinys, lietuvis, tremtinė, lietuvinė. O dabar? Dabar nemanau, kad yra kitos tokios kapinės, kokias radome Korbike, netoli Krasnojarsko. Taip pat nemanau, kad yra kitos tokios kapinės Sibire, kokias radome Zimijo, Novoiljinske, Ilkoje. Tik ten stovi metaliniai kryžiai, išpuošti ornamentais. Jų betoniniai antkapiai gražios formos, su rūtu šakelėmis šonuose ir įdibusiais ar iškilusiais kryžiais viršuje.

Paniekinti, sunkaus darbo išvarginanti, alkani tremtiniai sukūrė paminklus, vertus jų kančių.

Mes būkime jų verti ir išsaugokime juos.

Šv. Mergelės Marijos skulptūra

Tai šitą Šv. Mergelės Marijos skulptūrą, parvežtą iš Korbiko, kaip kultūros paveldą, aukštū bažnyčios hierarchų pašventintą ir įstatytą į Vilniaus arkikatedros tremtinių navą, ir glostė akimis Felicija Sausio 13-ąjį šv. Mišių metu.

Pasirodo, A. Sadecko paminėtoje knygoje yra svarbių fragmentų apie tą skulptūrą: ji buvo remontuojama, dažoma ir kitaip prižiūrima, ir ten gyvenę lietuvių nenorėjo, kad ji būtų išgausta į Lietuvą. Bendrija „Lemties“ daug metų lankė Korbiko kapines ir stebėjo skulptūros būklę. Kai reikėdavo paremontuoti, net finansiškai padėdavo vietiniams lietuviams. Per pokalbij su G. Alekna sužinojau, kad jiedu su A. Sadecku lankė Korbiką 1990, 1997, 2000, 2007 metais po du kartus. Lankė ir vėliau, bet Šv. Mergelės Marijos skulptūra jau buvo pargabenta, o vietoj jos pastatyta kita.

(keliamas į 7 psl.)

Dėl Mariaus Ivaškevičiaus romano „Žali“

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga, reaguodama į tai, kad „Lietuvos ryto“ renkamo „Šimtmečio knygos šimtuko“ pretendentų sąraše atsidūrė partizanus šmeižiantis Mariaus Ivaškevičiaus romaną „Žali“, sausio 25 dieną išsiuntė kreipimąsi LR Seimo Kultūros komitetui ir pirmininkui Ramūnui Karbauskui, LR Seimo laisvės kovų komisijai ir pirmininkui Juozui Olekui, „Lrytas.lt“ vyr. redaktoriui Tautvydui

Mikalajūnui, UAB „Tyto alba“ direktoriui Varanavičienei. Jame rašoma: „2002 metais leidyklos „Tyto alba“ išleistas Mariaus Ivaškevičiaus romanas „Žali“, niekinantis Lietuvos partizanų atminimą ir kovą, atvedusią Lietuvą į nepriklausomybę, sulaukę didelio patriotiškai nusiteikusių žmonių pasipirkimo. 2018 metais „Lrytas.lt“ paskelbtose „Šimtmečio knygos šimtuko“ rinkimuose yra nominuotas at-

sidurti šiame garbingame sąraše. Taip pat pasigirsta kalbų, jog šią knygą ketinama perleisti.

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga nepritaria tokiai nominacijai ir planams ši šmeižkišką veikalą perleisti. Minint valstybės atkūrimo šimtmetį, manome, jog yra vertesnių leidinių atsidurti šiame garbingame „Šimtmečio knygos šimtuke“ ar būti pakartotinai išleistiems. Džiaugiamės,

jog šiame sąraše atsirado vienos Dalios Grinkevičiūtės knygai „Lietuviai prie Laptevų jūros“, Liogino Baliukevičiaus „Partizano Dzūko Dienoraščiai“ ir kitoms Šimtmečio knygos vardo tikrų vertoms knygoms.

Švēskime valstybės atkūrimo šimtmetį garbingai, nepalikdami galimybų manipuliacijoms Laisvės kovotojų au-

ka“, – raginama kreipimesi.

„Tremtinio“ inf.

Šimtas širdžių – ant Tėvynės laisvės kovų aukuro

Taip pavadintame prof. Povilo Gaidelio leidinyje, skirtame Lietuvos valstybės 100-mečiui, pateikta šimtas Laisvės kovotojų biografijų, jų gyvenimo, kovų ir veiklos epizodai, paskutiniai žodžiai teismo metu ir liudininkų prisiminimai. Nepriklausomai nuo užimamų pareigų ir laipsnių, visų jų indėlis kovoje su okupantais yra neabejotinas ir negincytinas. Šie didvyriai – vyrai, merginos ir moterys, verti didžiausios mūsų pagarbos, o jų atminimas amžiams išliks lietuvių tautos atmintyje ir mūsų didvyriškos naujuojų laikų istorijos puslapiuose. Skaitant istorinę medžiagą: „Laisvės kovų archyvus“, kovų dalyvių prisiminimus ir klausantis jų pasakojimų, susidaro vaizdas, kad šie žmonės Tėvynės laisvės vardinė aukojo viską – savo atėtį, šeimą ir materialinę gerovę. Daugelis atsisakė išvykti į Vakarus, nors kai kurių šeimos ten jau buvo pasitraukusios. Keli pasiryžėliai grįžo net iš Vakarų, kad galėtų čia, Tėvynėje, kovoti su okupantais ir žūti. Ši, nepaprastai žiauri, dešimtmetį trukusi kova su šimtus kartų galingesniu priešu – unikalus reiškinys partizaninių karų istorijoje.

Pateikiame keletą epizodų, vaizdžiai charakterizuojančiuosius žmones. Ypač jaudinančios ir sukrečiančios paskutinės kovotojų kalbos okupantu „teismuose“ ir fragmentai iš jų dienoraščių.

Du pasirinkimai

Po Antrojo pasaulinio karo mūsų Tėvynėi prasidėjo sunkus, tragiskas laikotarpis. Šalijėlužplūdo sovietų kariuomenė. Lietuvos pilieciams buvo du pasirinkimai: pasipriešinimas okupantams ar prisitaikymas. Pirmasis kelias vedė į nežinią, galbūt į išsivadavimą, bet tikrovėje – į žūti. O prisitaikymas garantavo egzistenciją okupacijos sąlygomis.

Išskirtinė vieta tenka Kazui Veverskiui-Seniui. 1941 metais Vilniuje jis įkūrė Lietuvos laisvės armiją (LLA) – būsimos Lietuvos pogrindžio žaliosios kariuomenės pirmtaką. Būtent ši kariė organizacija buvo tas branduolys, kurio pagrindu Lietuvoje išsivystė ir išsago galingas, gerai organizuotas partizaninis pasipriešinimas okupantams. Ne veltui vienas iš kolaborantų, KGB pulkininkas L. Martavičius rašė, jog LLA jiems buvo kaip kaulas gerklėje, kuriant Lietuvos tarybų valdžią. Tik gaila, kad puikus strategas K. Veverskis anksti žuvo. Tai turėjo nemažos įtakos ir tolimesnei Laisvės kovų eigai.

Kita labai ryški asmenybė buvo Jonas Semaška-Liepa. Šis profesionalus kariškis taip sakė savo bendražygiam, kuomet NKVD bandė ji užverbuoti: „Mane verbavo bolševikai. Mane! Davusį savo Tėvynėi priesaiką niekada jos neišduoti. Susikaupiau ir ramiai paaiškinau, jog mirti nebijau, mirtis – kariininko kasdieninė palydovė, ir kategoriskai atsisakiau.“ (J. Semaškaitė, Priesaika, p.22, Vilnius, 2000 m.) Apie jo, kaip kariininko, sugebėjimus ir talentą liudija unikali kariė operacija. Jis vienintelis sugebėjo išvesti savo batalioną iš „Stalingrado katiilo“ su minimaliais nuostoliais. Deja, ir šiam vadui nebuvovo lemta ilgai kovoti. 1946 metų spalio 13 dieną okupantų „teismo spektaklio“ metu Telšiuose J. Semaška kalbė-

jo: „Kaltinate mane tarnavimu Vokiečių kariuomenėje? Taip, aš tarnau Lietuvos savisaugos daliniuose, aš kovojaupriebolševizmą, tačiau Lietuvapatininėko neužpuolė ir pasauliui negrasino. (...) Aš, savo laiko, savo kartos pilietis, buvusios nepriklausomos Lietuvos karininkas, privilėjau iki paskutinio gyvybės blyksniopriehintis okupacijai ir man svetimai ideologijai, priešintis neįmanomai sunkiomis sąlygomis, atsidūrus Lietuvai tarp dviejų karo ir grobio ištroškusių valstybių. Ir priešinau si, ir kovoju iš visos širdies! Ne Lietuvai, taijums, komunistams, reikėjo karo, surutės, krizės, melo, propagandos, kad pasivadinė „išvaduotojais“ galėtumėt pavergti pusę Europos. Argi sustojote po Berlyno kapituliacijos? Juk ne! Jums Vokietijos per maža, reikia dar sovietizuoti užgrobtas teritorijas. Ir pradėjot šitą smurto žygį, sušaudydami šimtus Lietuvos, Latvijos, Estijos kariininkų, pasmerkdami bado mirčiai šiaurės ledynuose tūkstančius niekuonenusikaltusių žmonių. Jūsų primestas okupuotai Lietuvai karas – baisiausias, kokį žinojo istorija. Bet aš tikiu – ateis tokis laikas, kai pasaulis pasmerks komunistus už jų kruvino tikslo aukas. Esu išsitikinęs, jog kada nors ateityje pagrindinis mūsų kariuomenės tikslas bus išmokti gintis, o tiesos ir spaudos žodžiu niekas neužtvers kelių. Tikiu, jog tūkstančių Lietuvos laisvės armijos kovotojų mirtis ne betiksle ir ateities politikai tai įvertins teisingai. Aš, Lietuvos karininkas majoras Jonas Semaška, akivaizdoje visų esančių salėje sakau: nesu paleides nė vieno šūvio į beginklį žmogų, bet aš karys, daviau priesaiką savo Tėvynei ir gyniau ją nuo okupantų visomis įmanomomis formomis. Atsiuveikdamas su jumis, mano tautiečiai, sakau: prieš Lietuvą komunistai laimėjo tik mūši, bet ne karą!“ (Ten pat, p. 148).

Ginti savo kraštą

Aukso raidėmis Lietuvos nepriklausomybės kovų istorijoje bus įrašyta ir Rytų Lietuvos partizanų vado Juozo Streikaus-Stumbro pavardė. Net 13 metų jis kovojo su okupantais. Galiausiai, patikėjės KGB pirmininko K. Liaudžio pažadais dovanoti gyvybę, 1958 metais legalizavosi. Tačiau kagiebistų pažadai melagingi. 1961 metais jis suėmė ir nuteisė sušaudyti. 1962 metų rugpjūčio 17 dieną „teisme“ Vilniuje jis sakė: „Aš nieko nežudžiau. Mes bau-dėme mirties bausme, remdamiesi mūsų karo lauko įstatymais, ir ne tarybinius piliečius baudėme, o išdavikus. Nė vieno nenušovėme, kas netarnavo sau-gumui, neišdavė partizanų, nežudė jų šeimų, nedegino mūsų namų ir netrėmė į Sibirą savo tėvynainių. Jūs drįsta-te mus kaltinti? Už ką? Ar tai aš su sa-vu vyrais išibroviau į Rusijos platybes, gal mes, lietuviai, trėmėme rusus į ne-gyvenamus Šiaurės ledynus? Gal mes jus užpuolėme, jūsų namus plėšēme? Tai jūs atėjot į mūsų žemę, užgrobėt mūsų sodybas, pelenaus pavertėt daugybę namų, tai jūs šaudėt į mus. Mes tik priešinomės, gynėme savo kraštą, sa-vu laisvę, mes buvome priversti imtis ginklo. O ko jūs tikėjotés? Jūs mus žudy-site, o mes privalom tylėti kaip avinėliai? Messavo rankomis užsidirbam duon-

ną, neatimdamis jos iš silpniesnių. O kol mes dirbame, nugaru neištiesdami, jūs gaminate ginklus, grobiate ištisas valstybes, atimate iš žmonių jų sukurtas gėrybes. Taip, jūs mus paverget, kurių nespėjote nužudyti ir ištremti į Sibirą, mes likome su broliu paskutinieji... miške. Kiti jau nužudyti, net jūrūnai išnie-kinti... Ir jūs dar drįstate mus teisti? Ko-kia teise? Sakykite, kas jums suteikė tei-se pasmerkti mirčiai už tai, kad mes gynėme savo namus, tautos papročius? Žin-nau, susidorosite su manimi, bet sakau jums – Lietuva bus laisva. Ir mūsų Trispalvė dar suplevėsuos. (...) Ateis valan-da, kai jus prakeiks visos jūsų paver-gtos tautos! Ateis laikas, kai jūs būsite teisiami, kai reikės atsakyti žmonijai ir istorijai už jūsų padarytus nusikaltimus pavergtoms mažoms tautomis. (...) Aš neprāšau iš okupantų malonės pa-sigailėti ir nieko pats nesigailiu, gal tik vieno... Mes mokėme savavaikus tik duoną auginti, medį sodinti, o reikėjo išmo-kyti taikliau šaudyti, be gailescio, nesoku-pantai nė vieno iš mūsų nepagailėjo.“

Kovoti garbingai

Kad J. Streikus buvo garbingas žmogus, patvirtina šis epizodas. Viename susišaudyme dalyvavo ir pats saugumo viršininkas S. Kišonas. Kulka tada pa-taikė į jo automato vamzdži. Kišonas nesužeistas nukrito į griovį. Tuo metu šokdamas per griovį J. Streikus per ji peršoko. Jų žvilgsniai susitiko. Streikus akimirką stabtelėjo... ir nešovė. Tokio poelgio Kišonas nesupratė, todėl teismo metu jis paklausė Streikaus: „Prisipažink, kodėl tada nešovė į manę? Juk galėjainu-šauti? Matyt, tikėjaisi, jog dar susitiksime?“ Streikus jam atsakė: „Aš kovoju garbingai.“ Teismo salėje sėdėjo nepaži-stamas rusų karininkas, kuriam kitas kariškisvertė Streikaus kalbą. Vėliau jis pasakė: „Aš baigiau karo akademiją, bet ši tam kovotojui tikčiau tik į seržantus.“ (Lietuvos partizano Juozapo Streikaus-Stumbro paskutinis žodis „Trojko“ teisme. Bernardinai.lt, 2007-11-19).

Apie Laisvės kovotojų psychologiją, kovas ir neapsakomai sunkias gyvenimo sąlygas požeminiuose bunkeriuose iškalbingai byloja jūrūnai. Dainavos apygardos vadasis Lionginas Baliukevičius-Dzūkas rašė: „1948 metų rugpjūčio 20 diena. Mūsų visų tikslas yra išlaikyti partizaninių judėjimų tokį, kad apie jį galėtų atsiliapti tik su pa-garba. (...) Kas bus iš jos (Lietuvos), jeigu atėjus lemiamam momentui nebus kam jos prikelti, išgydyti? (...)“

1949 metų kovo 27 diena. Aš prisi-menu Nemuno Bangos (partizanų ryšininkė Česnulevičiūtė) pasakojimus, kaip emvedistai tardydauro merginas. Išrengdavo jas nuogai ir kokie 3–4 tardytojai išniekindavo iš eilės. Daužyda-vo per krūtis, lytinis organus. Ir vis dėl to, kad ir kaip kankino, dauguma mer-ginų ryšininkų nieko neįsdavė! Nemuno Banga dabar vėl kalėjime. Tai did-vyrė lietuvių. Per ją nenukentėjo nė vienas žmogus. Ji buvo tiesiog pasišventus pogrindžio kovai. Rodos, ir dabar matau, kaip ji mums 1947 metų žiemą per pusnį ir per rusus visa sušalus atvežė ra-šomają mašinėlę.“ (L. Baliukevičius „Partizano Dzūko dienoraštis“)

Nepalaužiamą kovotojų dvasia

1949 metų vasario 10–20 dienomis Laisvės kovotojų vadų suvažiavime oficialiai buvo patvirtintas pakeistas organizacijos pavadinimas. Dabar ji vadinas Lietuvos laisvės kovos sąjūdis (LLKS). Buvo priimti ir patvirtinti pagrindiniai LLKS dokumentai, tarp kurių buvo LLKS Deklaracija, kuri laida vo Lietuvos valstybės tēstinumą atga-vus nepriklausomybę. LLKS prezidiu-mo pirmininku buvo išrinktas Jonas Žemaitis-Vytautas. Tačiau daugiau nei po keturių metų ir jis atsidūrė okupantų rankose. J. Žemaitis nepalūžo. Oku-pantams nepavyko jo užverbuoti. Nu-teistas sušaudyti, okupantų teismo spektaklyje jis pareiškė: „Visą pogrindžio veiklą, kurios dalyviu aš buvau, nukreiptą prieš sovietų valdžią, aš lai-kau teisėta veikla. Noriu tik paaškin-ti, kiek man tekė vadovauti kovotojams už Lietuvos laisvę, aš stengiaus, kad ši kova įgautų humanistinį pobūdį. Jokių žvériškumų vykdyti aš neleidau. Aš manau, kad kova, kurią aš vedžiau 9 metus, duos savo rezultatus.“ (N. Gaš-kaitė-Žemaitienė. Žuvusių preziden-tas, p. 362, Vilnius, 1998 m.)

Aštuoniems didvyriams partizanų vadovybė suteikė Laisvės Kovos Karžy-gio garbės vardus ir apdovanojo Laisvės Kovos kryžiaus už drąsą, pasiaukojimą ir nuopelnus kautynėse. Tai Konstantinas Bajerčius-Garibaldis, Petras Bartkus-Zadgaila, Juozas Kasperavičius-Visvy-das, Jurgis Krikščiūnas-Rimvydas, Juozas Lukša-Daumantas, Kazimieras Pyp-lys-Mažytis, Juozas Vitkus-Kazimieraitis ir Vaclovas Voveris-Žaibas.

Lietuvos partizanai šimtus kartų kovėsi su daug gausėse ir geriau aprūpi-ta reguliariaja okupantų kariuomene. Pateikiame vieno iš pirmųjų mūsių – Antazavės šilo kautynių trumpą aprašy-mą. 1944 metų gruodžio 27-osios rytė enkavedistai puolė Antazavės šile (Zarasų r.) įsitvirtinusius Laisvės kovotojus, kuriems vadovavo ltn. Mykolas Kazanas-Mutka. Jo patarėjas buvo vokietis ltn. Henrikas Hovė. Įnirtingos kautynės vyko visą dieną. Sékmingai atrėmę gau-sias okupantų atakas, vakarop partiza-nai pritrūko šaudmenų. Jau temstant, jie, sumaniai suklaidinę priešus, nepastebė-ti išėjo iš apsuptys. Pagalbon atvykės okupantų dalinys prietemoje susikovė su savais ir po kruvinų tarpusavio skerdy-nių „paėmė“ tuščius partizanų įtvirti-nimus. Šiame mūšyje jie neteko daug kareivių. Tuo tarpu partizanų pusėje žuvo tik vienas ir du buvo sužeisti.

Iš kur tokia tvirta, nepalaužiamą kovotojų dvasia, liudija Jono Žemaičio ir Petro Bartkaus ryšininkė Ninos Nausė-daitės-Rasos žodžiai, ištarti 2004 metais, prieš mirtį: „Kokių gražių ir ištikimų vai-kų buvo išsiauginus Lietuva per tuos du nepriklausomybės dešimtmečius! Neži-nia, kiek turės praeiti metų, kad iš naujo užaugs šitokia karta. Nesigailiu nei sa-vu apsisprendimo, kančių, nei artimųjų netekties. Gaila tik vieno, kad nežu-vau drauge su jais, pačiais drąsiausias...“ (O. Voverienė. Žymiosios par-tizaninio karo ryšininkės netekus, XXI a. Nr. 60 (1263), 2004-08-13).

Povilas GAIDELIS

Ivykiai, komentarai

Kaip prieš du tūkstančius metų

Kaip neįtikėtinai pasikeitė mus supantis pasaulyis per 30 metų – pagalvojau, važiuodamas pro autobusų stotele, kurioje stovėjo geltonasis autobusėlis, išlaipinantis mokinius. O juk manovaikstėje niekas nesuko galvos, kaip vaikas pasieks mokyklą, nes tai buvo išimtinai tévu rūpestis. Tod ir kulniuodavo mokinukai iš aplinkinių kaimų 3–6 kilometrus laukais ir miškais į miestelyje esančią vidurinę mokyklą. Tiesa, pradinukai dažniausiai mokėsi vietoje – didesniuose kaimuose buvo pradinės ar net aštuonmetės mokyklos. Tod pasivaikščioti tek davavo pasiryžusiems siekti vidurinio išsilavinimo. Žinoma, buvo retų išimčių – nomenklatūrininkų vaikus atveždavo juodos „volgos“ ar kitoks valdiškas transportas. Bet tokį „pateptų“ per visą mokyklą buvo 1–2. Tačiau ir to užteko, kad vaikai išmoktų pirmają gyvenimo pamoką: socialinė lygibė neįmanoma net „socialistiniam rojuje“. Bet gal įmanomas socialinis teisingumas? Tai klausimas, į kurį dabar bando atsakyti tie patys jau užaugę ir seniai tévais ar net seneliais tapę tie vaka. Sekasi ne kaip, tenka pripažinti... O kodėl, kyla klausimas? Todėl, kad per 30 metų pasikeitė daug kas, bet kai kas ir per du tūkstančius metų – ne.

Yra pora žodžių, kurių mūsų žodyne prieš 30 metų nebūta nė kvapo, tačiau net prieš 2000 metų jie buvo labai svarūs. Vienas iš jų – „latifundija“. Tai iš lotynų kalbos mus pasiekęs terminas, reiškiantis plačią (latus – platus) žemės valdą (fundus – žemės valda, dvaras). Istoriniai momentais latifundijomis buvo vadintinos didelės privačios žemės valdos, išigytos perkant praskolin-

tas ar konfiskuotas žemes (senovės Romos imperijos laikais), vėliau, LDK laikais, didelės žemės valdos, priklaušančios ordinui ar šlēktai.

Kitas žodis – oligarchas, tai yra nedaugelio valdžios atstovas (graikų kalba *oligarchla* – nedaugelio valdžia). Esant oligarchinei valstybės valdymo formai valdžia priklauso mažai grupėlei žmonių, dažniausiai aristokratams ar turčiams (pavyzdžiui, 300 m. pr. Kr. Romą valdė saujelė turtuolių). Finansų pasaulyje taip pat egzistuoja oligarchija – tai kapitalo koncentracija.

Teisingumo dėlei turime pripažinti, kad atsirado ir naujas terminas, kurio nebūta prieš 2000 metų (ir prieš 30 m. nebūta). Tai – agrooligarchas. Jei kas nesupratote, tai reikalas susijęs su žeme, o už šį terminą turime būti dėkingi žiniasklaidai, kuri beliko kone vienintelis skriaudžiamų ir mulkinamų žmonių ginklas.

Ramūnas Karbauskis – štai jums šių dienų latifundininkas, agrooligarchas. „Naisių vasara“ baigėsi, mieli tautiečiai, jei netikite, pasižiūrėkite už langą – matote vasarą? Taip ir gyvenime. Gavote pasidžiaugti „Naisių vasara“ (kai kam net nuskilo nemokamai Naisius aplankyt!) ir užteks. Dabar teks susitaikyti su tokio „vasarojimo“ rezultatais. Vienas iš jų – emigracija. Nes ką daugiau kaime veikti jaunimui? Vieni nenori dirbti žemės, o kiti, kad ir nori, bet neturi jokių šansųapti jaunais ūkininkais dėl paprastos priežasties – néra žemės, néra jokių ištaklių, kurie padėtų jiems plėtoti ūkius. Kur dingo žemė, paklausite? Žemė tapo latifundininkų nuosavybe, nepaisant to, kad

įstatymai riboja žemės nuosavybės kiekį iki 500 hektarų. Be jokio sąžinės graužimo vadovaudamiesi nuostata, kad „yra įstatymas, yra ir apstatymas“, oligarchai susipirko žemes, apeidami bet kokius įstatymus (tačiau apdairiai jų nepažeisdami!). Todėl šiandien net estams galime nušluostyti nosj – esame šalis, turinti didžiausius žemvaldžius visoje Europos Sajungoje. Deja, tai džiaugsmas pro ašaras – kai apie 7 procentai žmonių valdo per 50 procentų visų Lietuvos žemės naudmenų, o tikėtis, kad kaimas suklestės per likusius 100 tūkstančių ūkininkų, beviltiška. Nes tik ūkininkui gali rūpėti kaimas, o latifundininkui, kurio šeima gyvena, pavyzdžiui, Ispanijoje, kaimas įdomus tik tiek, kiek ten yra pigių samdinių ar dar kažkokiam žmogeliui priklausancios žemės. Bet ir tai dar ne viskas – pasirodo, kad tą geidžiamą paramą, apie kurią svajojome stodami į ES, pasiėmė tie 7 procentai latifundininkų. Na gerai, ne visą – „tik“ 80 procentų. Trumppai tariant, tie 6 milijardai eurų, kuriuos ES skyrė Lietuvos kaimo plėtrai, nusėdo agrooligarchų kišenėse, o į Briuselį, pasakvieno ūkininkų atstovo, nukeliavo apgaulingos ataskaitos...

Praėjusį pirmadienį LRT forume Kazys Starkevičius priminė, kaip atsirado galimybė susipirkti daugiau hektarų nei leidžia įstatymai. Pasak jo, 2003 metais tuometinė valdžia priėmė įstatymą, leidžiantį bendrovėms (juridiniams subjektams) išsigyti iki 2000 hektarų žemės, o ūkininkams (fiziniams asmenims) – ne daugiau 300 hektarų. Štai tada ir prasidėjo žemės pričvatizacija, nustumiant nuo žemės tik-

rus ūkininkus! Jau po trejų metų ES institucijos pareikalavo panaikinti diskriminacinį įstatymą, ribojantį fizinių asmenų (tai yra ūkininkų) teises išsigyti daugiau nei 300 hektarų žemės. Be to, paaiškėjo, kad ES žemės ūkio politikoje nustatyta riba – 500 hektarų, ne priklausomai nuo savininko statuso (juridinis ar fizinis subjektas). 500 hektarų, pagal ES šalių patirtį, yra optimalus šeimos ūkio plotas. Deja, tokia norma pas mus išsigalijo tik 2014 metais įvedus vadinausios saugiklius, kurių, kaip netrukus paaiškėjo, pasitarnavo tiems patiem 7 procentams...

Todėl šiandien neįsivaizduokime stambaus ūkininko kaip drūto, stuomeningovyro, stovinčio prie nukirstųjavų lauko ir braukiančio nuo kaktos prakaitą tvirtomis rankomis. Dabar „stambus ūkininkas“ – inteligentiškos išvaizdos, brangiu kostiumu apsivilkės vyrukas, sėdintis prie milžiniško, šešių litrų darbo tūrio varikliu ginkluoto džipo vairo. Negana to, jį galima pamatyti ir Seimo posėdžių salėje, nes jis – dar ir Seimo narys. Įdomus derinys, tiesa: ūkininkas-seimūnas? Seniosios kartos atstovai turbūt dar nepamiršo anekdoto iš dviejų žodžių – „žydas kolūkietis“ – kuris reiškė, koks absurdas yra „kolchozai“ ir kad protingam žmogui ten ne vieta. Bet tai buvo laikai, kai niekas neklause protingo žmogaus. O šiandien kas paklausys, kai dauguma taip apsviaigo nuo „Naisių vasaros“, kad nepastebėjo dar vieno prichvatizacijos etapo, ši kartą – žemės? Laimė, žiniasklaida sukėlė tokį šaršalą, kad ne vienas „Naisių vasaros“ gerbėjas ima atsitokėti ir metų laike susigaudyti.

Gintaras MARKEVIČIUS

Bus minimos pirmosios NATO priešakinės pajėgės bataliono dislokavimo Lietuvoje metinės

Vasario 5 dieną Rukloje bus minimos pirmosios daugianacionalinės NATO priešakinės pajėgės bataliono kovinės grupės, skirtos gynybai ir atgrasymui, dislokavimo Lietuvoje metinės.

„Dislokuodama priešakines pajėgas NATO siunčia labai aiškią žinutę – koletyvinės gynybos išpareigojimai pagal Vašingtono sutarties 5-ąjį straipsnį galioja, o Aljansas yra vieningas ir solidarus. Lietuvos kariuomenės ir mūsų sajungininkų dėka Lietuvos žmonės yra kaip niekad saugūs,“ – sako krašto apsaugos ministras Raimundas Karoblis.

Oficialios ceremonijos metu Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Rad-

ilos mokomojo pulko Rukloje rikiuotės aikštėje išsirikiuos šiuo metu Lietuvos dislokuotų NATO priešakinės pajėgės bataliono kariai iš Vokietijos, Nyderlandų, Norvegijos, Kroatijos ir Prancūzijos bei Lietuvos karių būrys, o juos pasveikins aukšto rango Lietuvos ir NATO pareigūnai, taip pat Lietuvos ir karius priešakinėms pajėgoms Lietuvos skiriančių šalių gynybos ministrai ir karinės vadovybės atstovai, užsienio šalių ambasadoriai, gynybos atašė.

Ceremonijos metu vyks ir naujojo NATO priešakinės pajėgės bataliono kovinės grupės vado pasikeitimo ceremonija. Tarnybą Lietuvos baigianti Vo-

kietijos kariuomenės pulkininką leitenantą Torsteną Genslerį pakeis plk. ltn. Volfas Riudigeris Otas.

Pirmieji i NATO priešakinės pajėgės bataliono kovinė grupė Lietuvos 2017 metų sausį su karine technika ir ginkluote atvykodavaujančios šalies – Vokietijos – kariai. Vėliau grupės pajėgumas kariais ir karine technika sustiprino Belgija, Kroatija, Liuksemburgas, Nyderlandai ir Norvegija, o nuo šių metų pradžios – ir Prancūzija.

NATO priešakinės pajėgės bataliono kovinė grupė užtikrina aukštą parengties ir sąveikumo lygi, nuolat treniruodamasi ir rengdamasi kolektivinegy-

nybai. Mokomajame pulke Rukloje dislokuota tarptautinė kovinė grupė šiandien yra integruota į Lietuvos kariuomenės Mechanizuotąjā pėstininkų brigadą „Geležinis Vilkas“ ir petys įpetj dalyvauja bendruose mokymuose ir pratybose.

NATO priešakinės pajėgės dislokavimas Lietuvos, Latvijoje, Estijoje ir Lenkijoje yra istorinis sprendimas, kurį NATO šalių viršūnių vadovai priėmė 2016 metų liepą. Šios pajėgos – tai pirmiausia atsakas į Rusijos agresyvius karinius veiksmus Ukrainoje, taip pat Rusijos karinio potencialo didinimą ir karinės galios demonstravimą regione.

KAM informacija

Hibridinių grėsmių akivaizdoje Lietuva stiprina ryšius su Suomija

Helsinkiye vyko Lietuvos ir Suomijos užsienio reikalų ministerijų politikos direktorių konsultacijos. Lietuvos užsienio reikalų ministerijos politikos direktoriė Asta Skaisgiryte susitiko su Suomijos užsienio reikalų ministerijos politikos direktoriumi Juka Salovara. Susitikimo metu aptarti aktualūs užsienio ir saugumo politikos klausimai, dvi-

šalio ir regioninio bendradarbiavimo darbotvarkė.

Politikos direktoriė A. Skaisgiryte teigė, kad „Lietuva pasirengusi toliau stiprinti dvišalius santykius su Suomija bei gilinti Baltijos ir Šiaurės šalių bendradarbiavimą“. Konsultacijų metu didelis dėmesys skirtas saugumui Baltijos jūros regione užtikrinimui, tolimes-

niam santykii su JAV stiprinimui, energetinių išsūkių sprendimui. Politikos direktoriai aptarė kovos su hibridinėmis grėsmėmis, strateginės komunikacijos, Rytų Partnerystės klausimus. Susitikimo metu sutarta, kad šalys toliau remsti vieningą ES politiką Rusijos atžvilgiu.

A. Skaisgiryte taip pat aplankė Hel-

sinkyje įsigūrusį Europos kovos su hibridinėmis grėsmėmis kompetencijos centrą. Susitikime su direktoriumi tarptautiniams ryšiams J. Mustonen aptarti Centrotikslai, veikla, ateities planai. Sutarta, kad artimiausiu metu Lietuva atsiųs ekspertą nuolatiniam darbui šiame Centre kaip indėli jo veiklai.

URM informacija

Vyčio kaina

Karas baigėsi. Nutilo lėktuvų gausumas, patrankų šūviai. Ilgiems metams svetimšalai liko trypti mūsų žemę.

1945-ieji, rugsėjis. Susirinkome į savo senąjį gimnaziją. Pro klasių langus matėsi Nemunas, už jo žaliuojančios šilas, girdėjos bažnyčios varpų skambesys. Klasėse seni suolai, prie kryje juoda lenta, virš jos – kryžius ir Vytis. Kiekvienos dienos pamoka prasidėda gražia padėkos bei prašymo Dievui ir Tėvynei maldele. Žodžius tariame susikaupę, pamaldžiai, suprasdami jų prasmę. Pamokų metu tyla, jokių pašalinčių garsų, triukšmo. Todėl per pertraukas koridoriai prisipildo kalbų, ruošiamės kitai pamokai, vyresnieji vaikšto poromis, tarp mūsų mokytojai bei mokyklos kapelionas kūnigas Luckus.

Vieną dieną pamokų rimtį sutrikdo garsūs žingsniai, grubus klasių durų varstymas. Triukšmingai atsidaro mūsų klasės durys, jeina keturi vyrai, trys apsirengę dar mums nepažįstamomis uniformomis, kepurėse – penkiakampės žvaigždės. Visi atsistojome ir laukiame, kad pasisveikintų ir paprašytų sėsti. Taip elgdavosi į klasę jėjė svečiai, kurie mums pateikdavo įdomių klausimų. I mus nekreipia dėmesio, nieko mums nesako. Dairosi. Tas, kuris buvo be uniformos, pikta ranga dūrė į kryžių ir Vyti ir pasakė: „Ir čia tas pats kaip ir kitose“. Pavaikščiojo tarp suolų, pavartė atverstus vadovėlius, sąsiuvinius, atidarė spintų dureles. „Rytot, kad jū čia nebūtū“, – pikta pasakė nustebusiai mokytojai ir išėjo paskui save su trenksmu uždarydami duris.

Buvome išsigandę. Ir mes, ir mokytoja negreit sugrižome į pamokos ritus.

mą, nes ji ilgai stovėjo prie lango ir žūrėjo į upę. Ką ji maštė? Po tokios „vizitacijos“ mokyklos direktorius kūn. Feliksas Martišius, kurio pastangomis ir darbu buvo pastatyta „Žiburio“ gimnazija, suburtas mokytojų kolektyvas, gauna iš saugumo įsakymą: iš klasių, kabinetų, mokytojų kambario pašalinti kryžius ir Vytis. Terminas – dvi dienos.

Nė vieno mokytojo ranka nepakilo to daryti. Tai atliko komsorgas Bubnys.

Praejudas keletui dienų vėl uniformuotų žmonių kontrolė, ar įvykdytas nurodymas. Visose klasėse néra – nuimta, bet 8-oje klasėje (dabar 12) kryžius ir Vytis vėl savo vietoje – virš lentos. „Kieno tai klasė? Kas auklėtojas?“ – rėkia įpypęs enkavedistas. Jam pasakoma, kad tai mokytojo Juozo Stravinsko. Įsakė, kad po pamokų mokytojas atvyktų į saugumą.

Ten buvo išklausinėtas, ištardytas, kad išdriso nevykdysti įsakymo ir vėl gražino Vyti į klasę. Gavo pasiūlymą: jeigu nenori būti nubaustas, privalo bendradarbiauti su saugumu, padėti tarybų valdžiai. Privalo klausyti mokytojų pasikalbėjimų, stebėti jų veiklą net po pamokų. Jeigu išgirs kalbant blogai prieš naują valdžią, jeigu pastebės kur nors jų „sabotažą“, pranešti saugumui. Mokytojas nepasirašė, kur buvo jam rodoma, bet paprašė duoti laiko pagalvoti. Namo grįžo labai nuliūdės. Dėl tokio pasiūlymo jautėsi pažemintas, ižeistas, sutrypta jo savigarba. Kaip jis galėtų persekioti savo kolegas ir išduoti svetimiems užkariautojams! Visų mokinį prienicių gerbiamas mokytojas. Jis, Nepriklausomos Lietuvos karininkas, niekada netaps išdaviku.

(keliamas į 6 psl.)

Alfonso Seniko atsiminimai apie sovietinę rusų mokyklą

Nerūpestinga vaikystė

1941 metais man sukako septyneri metai ir rudenį turėjau lankytį Išlaužo pradinę mokyklą. Mokykla manęs neįgąsdino. Pagrindinėje mokykloje mokiniai netilpo, todėl buvo išnuomota mūsų gyvenamojo namo viena pusė ir įrengta klasė. Aš, kaip šeimininkų vaikas, dažnai ir pamokos metu įsiliuogdavau į klasę ir atsisėdės paskutiniame laisvame suole pasiklausydavau, o nusibodus vėl išeidavau. Visi prie to buvo įpratę ir niekas per daug nekreipdavo dėmesio.

Turėjau elementorių ir šiek tiek buvau pramokęs skaityti ir skaičiuoti. Pertraukų metu kartu su mokiniais žaisdavome įvairius žaidimus, statydavome pilis iš sniego, buvo smagu ir linksma.

Tremtinė vagone

Artėjo grėsmingi 1941 metai. Tėvas buvo šaulių būrio vadas ir nujautė, kad gali būti suimtas, todėl naktimis nenakvodavo namuose. Mes su motina pasilikdavome vieni. Kažkokia bloga nujauta buvo apėmusi ir mane. Tėvai krosnyje sudegino įvairias fotografijas ir dokumentus, užsukdavo nepažystamų žmonės ir apie kažką tardavosi.

(Tik vėliau sužinojau, kad tėvas priklausė „Geležiniams Vilkui“.) Tą ankstų birželio 18-osios rytą, tik prašvitus, tėvas parėjo pašerti gyvuliu, o motina buvo išnešusi pieną į pieninę. Ikiemą įvažiavo sunkvežimis su trimis ginkluotais vyrais. Sudiev, gimtieji namai! Gal per pusę valandos turėjome pasiruošti, ir išvežė mus į Marijampolės geležinkelio stotį. Tėvą atskyrė Naujojoje Vilniuje. Mes su motina gal po mėnesio kelionės patekome į Tomsko sritį, Svetlio Zelionajos kaimą prie Parbigo upės.

Išlaipino iš baržos ant upės kranto. Susirinko vietiniai gyventojai apžiūrėti „fašistų“. Pamatė, kad čia daugiausia moterys ir vaikai.

Mokykla, mokytojai ir mokiniai

Netruko ateiti rugėjo pirmoji. Pats mokyklos direktorius Karpovas aplankė tremtinius ir paragino lankytį mokyklą. Pradinis mokslas buvo privalomas. Keletas lietuvių vaikų pradėjo lankytį pirmą klasę, nors Lietuvoje jie buvo baigę po 1–3 skyrius. Labai greitai pramokau rusiškai, problemų nebuvu, ypač vaikams. Tuo metu Svetlio Zelionajos kaime buvo tik pradinė 4 klasių mokykla.

(keliamas į 8 psl.)

Sveikiname

*Tegu skausmai ir rūpesčiai praeina,
Vargus nuplauna tekantis vanduo,
Telydi tik maži šešeliai
Ir laimės lai netrūksta niekados!*

Jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname
Praną VENSLOVĄ ir Valeriją MEILUVIENĘ – 90-ojo,
Kristiną SADAUSKAITĘ-DANIENĘ – 75-ojo.

LPKTS Rokiškio filialas

Padėka

Dékojame knygos „Tremties vaikai“ ketvirtijo tomo leidybai paaukojusiam Aloyzui Reiniui – 20 eurų.
LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė

Netradicinė tikybos pamoka „Ko galiu pasimokyti iš tremtinių?“

Lietuvai švenčiant Valstybės atkūrimo šimtmetį, siekiame prasmingai paminėti šią svarbią datą. Sausio mėnesį Telšių „Atžalyno“ progimnazijos 5 klasės mokiniams buvo vedama integruota su klasės valandėle tikybos pamoka „Ko galiu pasimokyti iš tremtinių?“ Ji vyko Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Telšių filiale, įsikūrusiame Telšių miesto seniūnijoje.

Ši tema yra aktuali mokiniams, nes tautos istorinėje atmintyje gilių pėdsakų paliko lietuvių tremtys. Ivaiziuose šaltiniuose rašoma, kad 1940–1953 metais iš Lietuvos į tremtį ir lagerius buvo išvežta daugiau nei 280 tūkstančių žmonių, iš jų – nemaža dalis vaikų. Taip buvobandoma „nutrinti“ Lietuvą nuo žemės paviršiaus, sunaikinti pačius šviesiausius ir patriotiškiausius to meto žmones, sužlugdyti jų dvasią, tikėjimą.

Netradicinę pamoką organizavome kartu su LPKTS Telšių filialo pirmininke Reginai Chmieliauskienė. Susitikome ir išgirdome gyvą žodį net iš devynių buvusių tremtinių. Pradžioje mokiniai pristatė savo paruoštą projektą apie lietuvių tremtį. Po to buvę tremtiniai dalijosi patirtimi, kas padėjo ištremtiems lietuviams išgyventi rūs-

čiomis gyvenimo sąlygomis. Tarp mokinii ir tremtinių užsimenzę nuoširdus bendradarbiavimas, moksleivai uždavė daug klausimų, žiūrėjo to meto nuotraukas. Buvę tremtiniai padovanojo kiekvienam mokinui po dovanėlę – vėliavę, kurioje išsiuvinėtas skaičius 100, pavaisino ekologiškais obuoliais. Mokiniai taip pat pasveikino Telšių miesto seniūnijos atstovas ir padovanojo 2018 metų kalendorių.

Šioje pamokoje supratome, kad tremtinių gyvenimas moko neprarasti vilties net ir sunkiausiu gyvenimo laikotarpiu, visada mylėti ir gerbti Lietuvą, tikėti savo šalimi, išsaugoti meilę Dievui ir artimui.

Nuoširdžiai dékojame už šiltą bendradarbiavimą gerbiama Reginai Chmieliauskienėi ir savo patirtimi pasidalijusiems buvusiems tremtiniams.

Jadvyga DAPŠIENĖ

Zigmui Rudžiui-Smilgai atminti

Zigmas Rudys gimė prieš 100 metų, 1918-aisiais, Skerių kaime, Žaslių valsčiuje. Jų šeimoje augo septyni vaikai: Zigmantas, Jonas, Vacys, Bronius, Aleksandra, Bronislava ir Marytė.

Zigmas nepriklausomoje Lietuvoje baigė gimnaziją, buvo gabus menui. Gražiai piešė, grojo smuiku, dainavo. Žmonės pamena, kaip prieš karą su Skerių kaimo jaunimu statė spektaklius ir juose vaidino. Tarnavo Lietuvos kariuomenėje, o vokiečių okupacijos metais dirbo Trakų apskrityje raštininku, Lentvario valsčiaus policijos sekretoriumi. Mokėjo dirbtį rašomaja mašinėle. Buvo devynių amatų meistras, nepamainomas raštvedys. Gal todėl, kai 1944 metų rugsėjyje tapo Didžiosios Kovos rinktinės partizanu, Žalias Velnias pasiūlė būti štabo raštininku.

Burniškių kaime, Musninkų valsčiuje, gyveno Žemaičiai, turėję vienturę dukterį Janiną. Turėjo gabala žemės ir 20 hektarų miško. Kadangi sūnų nebuvo, darbymečiui samdė bernus ir padienius darbininkus. Janina Žemaitytė su Zigmui Rudžiu galėjo vienas kitą pažinoti ir nuo anksčiau, tačiau partizanaujant suartėjo. Kaimo merginos, tarp jų ir Janina, dažnai nešdavo partizanams žinutes, laiškelius, sumanai paslėpusios kasose. Jų draugystei nepriestaravo ir tévai, tad jiedu buvo natarė susituokti, nes Janina laukėsi.

Vacys Rudys pasakojo, kad tą lemingą 1945 metų birželio 29 dieną į štabą buvo atėjęs klierikas su žinia nuo klebono (gal Čiobiškio, Musninkų ar Žaslių), kad kitą dieną jaunieji kviečiamai į kleboniją Santuokos Sakramentui. Taip sutapo, kad Žaslių ir Musninkų valsčiuose NKVD kareiviai suruošė dideli puolimą.

Istoriniai faktai byloja, kad siekiant sunaikinti J. Misiūną-Žalią Velnią ir jo štabą, remiantis MGB užverbuoto partizanų ryšininko Dovydaiciu (agentūrinis slapyvardis, manoma, kad tai vėliau agentu smogiku tapęs Pranas Raudeliūnas) duomenimis, 33 pasienio pulkas įvykdė operaciją Žaslių valsčiuje. Buvo apsupti Budelių, Rusių, Bučionių, Gegužinės, Tartoko ir Antanaičių kaimai, pridengtas dešinysis Neries krantas. Išdėstant pasalas, aptiki trys bunkeriai, kurių viename, Didžiosios Kovos rinktinės štabe, buvo įsitvirtinę Dobilo būrio partizanai. Operacijos metu žuvo trys partizanai: būrio vadas Vaclovas Kareckas-Jovaras iš Budelių kaimo, Zigmantas Rudys-Smilga ir kiek vėliau pirtyje sudegęs Antanas Kacevčius-Dagilis iš Gilučių kaimo, Žaslių valsčiaus. Operacijos metu į priešo rankas pateko daug svarbių štabo dokumentų. Buvo manoma, kad sudegęs pirtyje partizanas V. Kareckas yra J. Misiūnas-Žalias Velnias. Per šią operaciją dėl galimų ryšių su partizanais buvo sulaikyti 34 asmenys.

Tada Marytė Rudytė, pamačiusi kareivius, bėgo pranešti broliui, kad atėina baudėjai su šunimis. Reikia takus palaistytį benzинu, kad jie žmogaus kvaipo neužuostų, tačiau nesuspėjo. Žuvusių kūnus kareiviai nuvežė į Trakų miestelį ir pametė aikštėje. Sako, paskui juos užkasė netoli ese esančiuose pelkynuose. Apie Zigmą žūtį Janina

sužinojo tą pačią dieną ir buvo labai sukrėsta. Dukrytė gimė po septynių mėnesių po tévelio žūties: jis jos, vienintelės savo dukters, niekada nemačė, kaip ir ji savo tévelio...

Regina Rudytė-Sokolova gimė sovietiniame lageryje, kur buvo kalinama jos motina. Motinos atmintyje buvo giliai įsirėžęs skausmingas partizaninės kovos epizodas, kai Didžiosios Kovos apygardos vadas Jonas Misiūnas-Žalias Velnias su draugais kareivii buvo užpultas Budelių kaime, Žaslių valsčiuje, bunkeryje prie Neries. Bunkeryje dar buvo jo pavaduotojas Aleksas Zapkus-Piliakalnis, Motiejus Bulauka-Kolumbas, Smilga ir jaunas klierikas. Žūti lemta buvo tiktais Smilgai, kurio KGB net tikro vardo ir pavardės nesužinojo. Tas neįvardytas žmogus Smilga ir buvo Reginos tévelis Zigmantas Rudys.

Zigmo jaunesnysis brolis Jonas (slapyvardžiu Žilvitis, Žilvytis, Žebenkštis), gimęs 1925 metais, iš pradžių slapstėsi nuo mobilizacijos, vėliau tapo Klajūno būrio partizanu. Žuvo 1945 metų gruodžio 13 dieną netolima me Budelių kaime, Kaišiadorių rajone. Palaikai niekinti Žasliuose, užkasti Kliuko pušynelyje. Sesuo Aleksandra su broliu Broniumi naktį, jau gruodui spaudžiant, rankomis iškasė tą duobę ir rado abiejų kūnus. Vacys sukalė du pušinių lentų karstus. Atvažiavo naktį su arkliu ir, nuvežę į téviškės kapines, juos palaidojo į vieną duobę. Niekas apie kitą palaidotą jaunuolį neklaušinėjo, tačiau žmonės sakė, kad jis buvo kilęs nuo Cineikių ar Čiūkių. Neatsirado savame kaime išdavikų, nes valdžia taip ir nesužinojo apie šį „didelį nusikaltimą“.

Jonas Rudys-Žilvytis buvo kiek jauunesnis už broli Zigmą, dirbo žemės ūkio darbus, buvo labai darbštus. Jis su draugu žuvo 1945 metų lapkritį netoli namų. Kūnas buvo išmestas Žasliuose, paskui stribai pakasė pušynelyje. Vacys ir Bronius Rudžiai buvo pasidarę slaptavietę troboje prie krosnies, paskui išsikasė bunkerį Padalių kaime. Partizanų būriuose nebuvvo, o kai pasibaigę karas, grijo namo ir višą laiką neramiai gyveno, bijodami kiekvieno beldimo į duris. Kaimas buvo vieningas ir neišdavė...

Partizanų ryšininkė Janina suėmė ir išvežė 1945 metų birželio 18 metais į Sibirą su tévais. Jonas Žemaitis žuvo tremiant kalinių vagone, atskirtas nuo šeimos, senelė – tremtyje Krasnojarske po vieną metų. 1946 metų vasario 11 dieną kalėjimo vienutėje gimė duktė Regina. Janiną nuteisė 8 metus kalėti ir dar 5 metus tremties. 1948 metais kažkokiu būdu pasisekė perduoti žinią Marytei Rudytėi, mergaitės tévelio seserai, kuri gyveno Skerių kaime kartu su tévais. Reginą iš Lukiskių kalėjimo, kur motina buvo atgabenta duoti parodymų, teta vežimu išsivežė į kaimą. Iki tos dienos mergaitė tebuvo mačiusi tik grotas ir tamsias kalėjimo sienas, tad medžiai, arklys, pravažiuojančios mašinos ir žmonės buvo atradimai. Tada teta Marytė mergaitei atstojo mamą, pasišventė užauginti ir neištekėjo.

Jų namelis buvo nedidelis, tik dviejų kambarių, kad gyveno susispaudę,

Zigmantas Rudys su seserimi Aleksandra. Apie 1938 metus

Didžiosios Kovos apygardos partizanai

nes vieną kambarį užėmė mergaitės dėdė Vacys su žmona Leokadija. Regina mokėsi Mikalaučiškių pradžios mokykloje, vėliau Eiriogalo septynmetėje. Dažnai su teta kalbėdavo apie mamą. Mergaitė ją išivaizdavo aukštą, gražią, juodais plaukais. Tévelio paveikslė neturėjo, o motinos veidas gyveno tik pasamonėje...

1954 metų spalį į jų duris pasibeldė nepažįstama moteris: nedidelė, be šypsenos, patamsėjusiomis akimis, vargo iškamuota. Žinoma, Regina iš pra-

džių nepatikėjo, kad tai jos gražuolė mama, dešimtį metų atvargusi Vorkuto lageryje, visą darbo dieną nugrūsta šachtą pozemiuose.

Kai 1956 metų vasarą Janina atvažiavo į Lietuvą trumpą atostogą, į Sibirą baigti tremties bausmę ji išsivežė ir dukterį, kuriai buvo dešimt metų... Tad Vorkutoje prabėgo dar dešimt Reginos vaikystės ir jaunystės metų.

Dabar Regina Rudytė-Sokolova gyvena Jonavoje.

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumerata priimama iki kiekvieno mėnesio 28 dienos bet kuriame „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje,

per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinius informacijos tel. 8 700 55 400,

internetu www.prenumeruok.lt.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį.

Prenumeratos indeksas 0117.

Kaina:

1 mėn. – 2,45 Eur,

3 mėn. – 7,34 Eur,

6 mėn. – 14,69 Eur.

Nelikite be savo laikraščio!

Skurde ir neviltėje miręs generolas

Nepriklausomybės kovų dalyviui generoluileitenantui Motiejui Pečiulionui savo gyvenime teko patirti nelengvą ūkininko sūnaus vaikystę, carinės Rusijos studentų persekiojimą, Pirmojo pasaulinio karo baimus, Lietuvos Nepriklausomybės kovų pralaimėjimus ir pergalės, Lietuvos karininko karjerą iki generolo leitenanto, sovietinį pažeminių, skausmingą išsiskyrimą su šeima, pasipriešinimą okupantams, stalininio Vorkutos lagerio žaurumus ir kalinių nužmoginimą, skurtą, neviltį ir mirtį Ilguvos invalidų prieglaudoje.

Formavosi tautinės pažiūros

Būsimasis generolas gimė 1888 metų sausio 31 dieną Seinų apskritys Šventežerio valsčiaus Ranciškių kaime ūkininku Tomo ir Rozalijos Pečiulionui šeimoje. Turėdami apie 30 margų žemės Pečiulioniai gyveno kukliai ir mažajam Motiejui teko padėti tėvams ūkio darbuose. Tėvui išvykus uždarbiauti į Ameriką, motina ūkį išnuomojo ir su vaikais apsigyveno pas savo broli Juozą Zubrį, Rudaminos bažnyčios vargonininką. Rudaminoje jaunasis Motiejus baigė pradžios mokyklą. Mokslus tėsė Suvalkų gimnazijoje, kur pateko į gimnazijos kunigo Juozo Stankovičiaus, Rudamino bažnyčios vikaro, globą. Šio patriotiškai nusiteikusio kunigo įtakoje ir pradėjo formuotis jaunojo Motiejaus tautinės pažiūros.

Baigęs Suvalkų gimnaziją, M. Pečiulionis įstojo į Peterburgo universiteto Fizikos-matematikos fakultetą. Čia jis įsijungė į lietuvių studentų visuomeninės politinės socialdemokratų organizacijos veiklą. Pasireiškė veiklumu ir iniciatyva, todėl buvo išrinktas į šios organizacijos valdybą.

Kovinė patirtis

M. Pečiulionis savanoriu įstojo į carinę kariuomenę. Kaip universiteto studentas, jis buvo pasiūstas mokytis į karą mokyklą, ją baigė artilerijos podporučiko laipsniu, buvo pasiūstas į frontą. Dalyvavo kautynėse su vokiečiais ir australais Lenkijoje, Prūsijoje ir Rusijoje, buvo kontūzytas. Už drąsą ir nuopelnus apdovanotas Šv. Anos, Šv. Stanislovo, Šv. Georgijaus ordinais ir Šv. Georgijaus medaliu.

1917 metų lapkritį bolševikams užgrobus valdžią ir Rusijoje kilus sumaiščiai, M. Pečiulionis paliko dalinį ir grįžo į Lietuvą. Isidarbino socialdemokratų laikraščio „Darbo balsas“ redakcijoje, dėstė matematiką komercijos mokykloje ir „Saulės“ seminarijoje Kaune.

Jaunai Lietuvos valstybei, tik ką pa-

skelbusiai nepriklausomybę, pradėjo grasinti kaimynai: iš Rytų veržėsi bolševikai, piktų kėslų turėjo lenkai, émė plėšikauti bermontininkų gaujos. Todėl tuometinė Vyriausybė kreipėsi į gyventojus ir kvietė savanorius į organizuojamus Lietuvos kariuomenės pulkus ginklu pasipriešinti užpuolikams. Motiejus Pečiulionis, supratęs, kad jo kovinė patirtis labai reikalina besikuriančiai Lietuvos kariuomenei, 1919 metų sausio pabaigoje atvyko į Kauno savanorių registracijos punktą ir buvo paskirtas vyresniuoju karininku Aukštotojoje Panemunėje formuojamamoje 1-oje artilerijos baterijoje. Kartu su baterijos vadu karininku Vincu Geiga, sunkiomis sąlygomis teko kurti Lietuvos kariuomenės artileriją. Netrukus buvo paskirtas 2-ojo artilerijos pabūklų būrio vadu ir perkeltas į Alytų.

Savo kovos kelią karininkas M. Pečiulionis pradėjo 1919 metų balandžio 4 dieną kautynėse su bolševikais prie Daugų. Lietvių pozicijas puolė daug gausėnės ir geriau ginkluotos bolševikų pajėgos. Prieš pirmąją salvę nusiėmės kepurę, persižegnojės kreipėsi į savo karius: „Lietuvos kariai, dabar triuškiname raudonojo rusų imperializmo vabalus, kurie nori pagrobtis mūsų Tėvynę ir mus paversti... Laikykimės vyriškai iki paskutiniųjų“.

Apie M. Pečiulionio nuopelnus kovoje su bolševikais byloja ir 1937 metų „Kario“ straipsnis apie kovas su bolševikais: „Atvykus mūsų IV baterijai į pagalbą, netrukus pradėjome puolimą... Baterijos vadadas karininkas M. Pečiulionis, kareivų vadinas „Perkūno dieduku“, taikliais patrankų šūviais vaišino bolševikus. Pečiulionis savo baterijos ugnį taip taikliai leisdavo, kad beveik visi sviediniai sprogdavo bolševikų apkasų linijose. O „Perkūno diedukas“, visa tai matydamas, su pasitenkinimu nusikeikdavo ir vėl paėmės telefono triūbelę ir nurodės taikinį komanduodavo: „Baterija, šauk!“

Laisvės kovos

Tačiau neilgai Lietuva džiaugėsi pergale. Pietuose užsiliepsnojo naujas kovos židinys. Po bolševikų sutriuškinimo prie Varšuvos, 1920 metų rugpjūtį lenkų legionai, vydami Raudonąją armiją, išsiveržė ir į Lietuvos teritoriją. Gausios lenkų pajėgos atvirai ižygiavo į Suvalkų kraštą. Prasidėjo karų veiksmai Seinų – Augustavo – Suvalkų trikampyje. Kovos sūkuryje atsidūrė ir kpt. M. Pečiulionis vadovaujama 4-oji artilerijos baterija, kuriai teko sustabdyti priešoveržimasi į Lietuvos gilumą.

Vyčio kaina

(atkelta iš 4 psl.)
Susitiko su kolega mokytoju Mažeika. Tarėsi, svarstė. Žino, kad jeigu nepriims pasiūlymo, iš ten – nešeis. Ir vietoj mokytojo darbo abu mokytojai pasirinko partizano kelią, vietoj gimnazijos – mišką, vietoj klasės – šaltą partizanų bunkerį, vietoj pamokos – kovą už teisingumą ir laisvę. Paskui mokytojus išeina aštuonių jų auklėtiniai. Išeina išsinešdami trispalvę vėliavą, malda knygę ir Vyti. Vyti – Lietuvos her-

Karininko karjera

Pasibaigus Nepriklausomybės kovoms, 1921 metų kovo 30 dieną kpt. M. Pečiulionis skiriamas 3-iojo artilerijos diviziono vadu, vėliau – 3-iojo artilerijos pulko vadu, 1922 metais jam suteiktas majoro laipsnis.

Mjr. M. Pečiulionis vedė mokytoją Konstanciją Vaitiekūnaitę. Vėliau jiems gimė sūnus Tomas ir duktė Jana Eugenija.

1926 metais baigės Aukštūsios artilerijos technikos kursus Paryžiuje, paskirtas Lietuvos kariuomenės Artillerijos tiekimo skyriaus viršininku. 1929 metais jam suteiktas pulkininko laipsnis. 1930 metais paskirtas Ginklavimosi valdybos viršininku.

Plk. M. Pečiulionis dėjo daug pastangų dėl Lietuvos kariuomenės ginkluotės modernizavimo ir kvalifikotų karų specialistų parengimo. Jo rūpesčiu daug jaunų Lietuvos karininkų užsienyje baigė aukštūsios karų mokslus.

1935 metais jam suteiktas brigados generalo laipsnis.

Jo bendraamžis plk. Kazys Ališauskas apie brg.gen. M. Pečiulionį rašė: „Jis buvolabai pareigingas, teisingas ir garbingas karininkas, buvo savo pavaldinių labai mėgiamas ir geriamas, rūpinosi karininkų ir paprastų kareivių gyvenimu“. Kiti pažįstami tvirtino, kad jis buvo blaivininkas, pareigingas ir gabus karininkas, atkakliai siekiantis naudingą valstybei tiroslo ir nedarantis nuolaidų kitiams ir sau. M. Pečiulionis laisvai kalbėjo lietuvių, rusų, lenkų, prancūzų kalbomis, skaitė knygas anglų, vokiečių, latvių kalbomis, todėl dažnai kariuomenės reikalais buvo siunčiamas į Europos šalis.

Išėję į atsargą, M. Pečiulionis kuri laiką dirbo „Lietuvos žiniose“, iki 1939 metų vadovavo Amerikos lietuvių bendrovei, kuri vertėsi automobilių prekyba ir remontu.

Okupanto gniaužtuose

Pirmosios sovietinės okupacijos metus M. Pečiulionis praleido beslapstydamas nuo NKVD agentų. Vokiečių okupacijos metais vadovavo Vilniaus aliejaus gamyklei.

M. Pečiulionio žmonai ir vaikams per Vokietiją pavyko patekti į Šveicariją, ir ten apsigyveno. M. Pečiulionui su šeima taip ir neteko pasimatyti. Jis turėjo galimybę pasitraukti į Vakarus, tačiau liko Lietuvoje ir kartu su LLA kovotojais tėsė kovą prieš sovietinius okupantus.

1945 metais buvo suimtas ir tardytas, kalintas Lukiškių kalėjime. Sužiestas ir išsekintas jis buvo pervežtas į Ma-

cikų mirties lagerį Šilutės rajone. Tačiau enkavedistų planus suardė lagerio gydytojas – Kauno žydas Blezbergas, jautės simpatiją lietuviams už išgelbėjimą nuo žūties nacių okupacijos metais. Kiek apgydės, jis pavedė M. Pečiulionui tvarkyti lagerio ligoninės buhalteriją. 1948 metais generolas buvo grąžintas į Lukiškių kalėjimą, o iš ten išvežtas į Uchto lagerius.

Dešimt metų išbuves sovietiniuose gulago kalėjimuose ir lageriuose, netekės sveikatos ir visiškai išsekės, M. Pečiulionis 1955 metais išleistas į laisvę be teisės sugrįžti į Lietuvą. Tik 1956 metų pavasarį jam pavyko gauti leidiama grįžti į tévynę. Į Lietuvą jis grįžo neapsakomai išvargęs, sunykęs, netekės jėgų, bet nepalaužta dvasia. Jam leido apsigyventi Statkiškių kaime, Švenčionelių rajone. Kaip „buvusiam buržuazinės Lietuvos kariuomenės karininkui“, jam buvo atsisakyta mokėti pensiją. Aplankė savo senus pažystamas, teiravosi pastogės ir darbo... Keista ir skaudu, kad visi jo vengė, bijojo susitiki, nenoriai išleido į namus. Generolas, dviejų Vyčio Kryžių su kardais ordinu kavalierius, kariuomenės kūrėjas savanoris alkanas ir išvargęs, nuskurės, kaip koks valkata, nežinodamas, kur gaus nakvynę, kur gaus žiauberę duonos ar šiltos sriubos dubenėlį, nusivylęs grįžo į Kauną. Vargais negalais jam pavyko išsirūpinti leidimą apsigyventi Šakių rajone, Ilguvos invalidų prieglaudoje.

Tačiau ir čia sovietinio saugumo agentai jį akylai sekė. Jam pavyko užmegzti ryšius su Šveicarijoje gyvenančia šeima. 1958 metų pabaigoje jis sužinojo, kad sūnus Tomas dėl nervų ligos gydomas sanatorijoje, o žmona suvargusi ir visai bejėgė.

Zinios apie šeimą M. Pečiulionį viškai palaužė. 1960 metų sausio 25 dienos 10 valandą vakaro jis dar buvo nuėjęs pas Ilguvos kleboną ir rašė laišką savo šeimai. Buvo labai susijaudinės, nebaigė rašyti laiško, sugrįžo į prieigaudą. Kitą dieną buvo rastas miręs, sukniubės prie savo lovos.

Motiejus Pečiulionis jo giminaitės gydytojos Matildos Zubrienės ir kitų rūpesčiu buvo palaidotas Kaune, Panemunės kapinėse.

Generolas Motiejus Pečiulionis iki šiol prisimenamas ir jo garbinga atminnis deramai įamžinta: jo vardu pavadinėta gatvė Kaune, prie namo, kuriame jis gyveno tarpukariu, atidengta memorialinė lenta, jo vardas buvo suteiktas 1992 metais atkurtam Lietuvos kariuomenės arsenalui.

Paruošė Stasys IGNATAVIČIUS

kuri dėl garbanotų plaukų, gražių manierų mes, mokiniai, vadiname „Auksiniu ponu“.

Tai trumpa skaudi mūsų istorijos dalelė, kurios pradžia – kova už garbingą Vyčio vietą.

Lietuva laisva. Sugrąžintas Vytis į gimnazijų klasės, universitetų auditorijas, kabinetus. Tik šviesiemis protams nesuprantama, kodėl nelikvietos sostinės didžiojoje aikštėje?

Angelė KAROBLIENĖ

2018 m. vasario 2 d.

Tremtinys

Nr. 5 (1267)

7

Branginkime savo Tėvynę!

(atkelta iš 1 psl.)

1991 metais Felicija su ekspedicija lankėsi Bikske, Altajaus krašte. Čia susitiko su rusų kalbos mokytoja Marija Ugnanskaitė-Lotinova, tremtine tapusia devyneriu metu. Ji Felicijai papasakojo apie savo kilmingą giminę, apie senelę Kiaunorię, palaidotą Kiaunorių bažnyčios šventoriuje (Kelmės r.). Rodydama savo tėvų kapą, prasitarė, kad greta palaidotas žymus Lietuvos diplomatės.

Signataras Donatas Malinauskas

Taigi Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataro Donato Malinausko kapą pasisekė rasti greičiau. D. Malinauskas buvo vienas iš pirmųjų lietuvių politinių veikėjų Vilniaus krašte. Lietuvybės dvasios įgavo iš motinos, kuriai įtakos turėjo jos dėdė, Adomo Mickevičiaus mokinys ir Lietuvos patriotas Bernardas Kęstutis Gediminas iš Alovės.

Donatas Malinauskas mokeši Vilniuje, Minske, Galicijoje. 1890 metais išstojo į Taboro žemės ūkio akademiją Čekijoje. Sugrįžęs į Lietuvą ir apsigyvenęs Vilniuje įkūrė slapta draugiją lietuvių gaivinti. 1922–1923 metais buvo nepaprastasis pasiuntinys Čekijo-

je, 1931 metais nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Estijoje.

1991 metais ekspedicijos dalyviai, lankydami diplomato aplieštą kapą Sibiro žemėje, neįtarė, kad čia ilsisi Nepriklausomybės Akto signataras. Tik po metų, Lietuvos televizijoje parodžius ekspedicijos video-filmą (operatorius mažeikiškis G. Alekna), atsiliepė D. Malinausko vienintelis gyvas šeimos narys – vaikaitis Tadas Stoma. Jam buvo žinoma, kad 1941 metų birželio 14 dieną garbaus amžiaus signataras kartu su žmona Sofija ir dviem serimis iš Alvito dvaro (Vilkaviškio apskritis) išvežtas į Altajaus kraštą. Tolimesnis jo likimas buvo nežinomas. 1993 metų birželio 14 dieną palaikai perlaidoti Onuškio Šv. apaštalo Pilypo ir Jokūbo bažnyčios šventoriuje.

Baigdama prisiminimus, F. Kazlénienė įtikino, kad jau pirmosios ekspedicijos parodė mūsų tautos netek-

Lietuvių ekspedycija Korbiko kapinėse 2000 Gintauto Aleknos nuotr.

Lietuvos valstybės atkūrimo dienos renginiai Vilniuje

Vasario 16 d. (penktadienį)

8.30 val. Lietuvos valstybės atkūrimo Akto signatarų pagerbimas Rasų kapinėse.

12 val. trijų Baltijos valstybių vėliavų pakėlimo ceremonija Simono Daukanto aikštėje, Vilniuje. Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba.

Lietuvos valstybės atkūrimo dienos renginiai Kaune

Vasario 15 d. (ketvirtadienį)

10 val. signatarų kapų lankymas. Gelių padėjimas prie paminklų Istorinės LR Prezidentūros Kaune sodelyje.

12 val. atnaujinto paminklo „Pieta“ atidengimo ceremonija Senosiose Aleksoto kapinėse (Veiverių g. 130).

14 val. atkarto paminklo „Garbė žuvusiems dėl Tėvynės“ ir 76 granitinių kryžių žuvusiems kariams Lietuvos karui kapinėse Žemuosiuose Šančiuose atidengimas (A. Juozapavičiaus pr. 20A).

Vasario 16 d. (penktadienį)

10 val. Šv. Mišios Kauno šv. Arkangelo Mykolo (Igulos) bažnyčioje (Nepriklausomybės a. 14A).

11 val. akcija „Uždekl žvakutę ant savanorių kapų“.

12 val. iškilmingas minėjimas, Vyčio Kryžiaus ordino vėliavos pakėlimo ceremonija, junesnių karininkų kursų vadų priesaikos ceremonija, gelių padėjimas Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje.

12.30–12.35 val. Lietuvos bažnyčių varpų sąsauka „Glo-

tauto paminklo aikštėje prie Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos.

18–22 val. Gedimino prospekte – 16 simbolinių laužų (nuo Katedros iki Vinco Kudirkos aikštės Vilniuje).

20.30–22 val. koncertas „Švēksme laisvę“ Katedros aikštėje.

ria Lietuvai“. Skamba 100 Laisvės varpo dūžių.

12.35 val. „Hiperbolė tribute“ – I. Berino ir grupės „Huge Soul“ koncertas Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje.

16 val. Vyčio Kryžiaus ordino vėliavos nuleidimo ceremonija Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje.

17–19 val. Trijų tarpukario Prezidentų teatralizuotos sveikinimų kalbos, šviesų ir lazerių šou, ledo skulptūrų parko atidarymas Istorinės LR Prezidentūros Kaune sodelyje.

Tremtinys
ISSN 2029-509X

Redaktorė Jolita Navickienė

Redakcija: Audronė Kaminskienė, Vesta Milerienė

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,

Tel. (8 37) 323 204

El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com

www.lpkts.lt

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių
ir tremtinių sąjunga

Įmonės kodas 300032645
Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365
AB „SEB“ bankas
Spausdino spaustuvė
UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

2 spaudos lankai

Tiražas 1630 egz.

Kaina
0,61 euro

Projektus „Lietuvos Laisvės kovu, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorija be „baltų dėmių“ remia

S P A U D O S ,
R A D I O J O I R
T E L E V I Z I O J O S
R È M I M O
F O N D A S

Ilsėkitės ramybėje

Elena Bucevičiūtė-Savickienė 1929–2018

Gimė Alytaus r. Vabalių k. Šeimoje augo trys broliai ir trys seserys. 1944 m. gruodžio 23 d. jų kaimą užgriuvo NKVD kareiviai ir vrietiniai stribai. Išsiveržė į Elenos tėvų namus, namiškius išvijo į žiemos šaltį. Per naktį namuose išmigojo kareiviai ir yra padegė visus sodybos, kaimo ir apylinkių trobesius. Taikart sudegė apie 50 ūkių, žuvo apie 20 žmonių. Kareiviai, sudeginę Elenos sodybą, suėmė tėvą Vladą Bucevičių ir vyriausią jų sūnų Viktorą. Tėvą išvežė į sovietinius lagerius.

Viktorui liepė ruoštis kariuomenėn. Tačiau jis tapo Dainavos apygardos partizanu, slapyvardžiu Sekretorius, žuvo 1946 m. Varėnos r. Pilvingių k. Motina su keturiais vaikais 1947 m. ištrema į Tiumenę. Elena tremties išvengė, nes 1946–1948 m. buvo Rugio būrio partizanė. Vėliau slapstėsi pas žmones. 1951 m. suimta į karinio tribulolo nuteista 10 m. lagerio ir 5 m. tremties. Kalėjo Salichardo ir Vorukutos griežto režimo lageriuose. 1955 m. išleista į lagerio nyvuko pasėimą į Tiumenę. Ten ištekėjo už likimą draugo Broniaus Savicko. Susilaukė dukrelės Laimos. 1964 m. grįžo į Lietuvą, apsistoję Mažeikiuose. Buvo gerbiama, kaip gera buitinio kombinato siuvyklos siuvėja. Mažeikiuose susilaukė dukrelės Irenos. Su dideliu džiaugsmu sutiko Lietuvos Atgimimą. Elenos kartu su Jadyga Bičkuviene išsiuvinėta LPKS vėliavajau trečią dešimtmjetį garbingai nešeame švenčių metu. Jai su teiktas Laisvės kovų dalyvio statusas. Gyvenimo saulėlydi sutiko mylimo vyro, dukterę, keturių vaikaičių ir provaikaičių dėmesio apsupta. Palaidota Mažeikių kapinėse.

Albertas Ruginis

Marytė Sagevičiūtė 1931–2017

Gimė Vilkaviškio r. Seponų k. ūkininkų šeimoje, auginusioje keturis sūnus ir tris dukteris. 1948 m. tėvai, du broliai ir dvi sesės ištremti į Krasnojarsko kr. Mansko r. Malyj Unguto k. 1958 m. grįžo į Lietuvą, apsigyveno tėviškėje, vėliau Vilkaviškyje.

Palaidota senosiose Vilkaviškio kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiamame artimuosius.

LPKTS Vilkaviškio filialas

Marytė Verbylaitė-Stumbrienė 1923–2018

Gimė Vilkaviškio r. Vygrelių k. ūkininkų šeimoje. Anksti neteko mamos. 1948 m. su šeima ištremta į Krasnojarsko kr. Mansko r. Malyj Ungutą. Tačiau iš paskutinės stoties pabėgo, sulaukta, nuteista 3 m. kalėjimo. Atlikus bausmę, grąžinta pasėimą į tremtį. Ištekėjo už Juozo Stumbrio, susilaukė dviejų sūnų. 1964 m. grįžo į Lietuvą. Vilkaviškyje nusipirkė namą, susilaukė dukters.

Palaidota Vilkaviškio kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiamame šeimą į artimuosius.

LPKTS Vilkaviškio filialas

Užjaučiamame

Skaudžią netekties valandą, mirus sūnui Mariui, nuoširdžiai užjaučiamame buvusį Irkutsko sr. Nukuto r. tremtini, LPKTS Rokiškio filialo tarybos narį Albertą Baroną, gimines į artimuosius.

LPKTS Rokiškio filialas

Skelbimai

Vasario 10 d. (šeštadienį) 14 val. Vilniaus įgulos karininkų ramovės (Pamėnkalnio g. 13) 2-ojo aukšto salėje įvyks LPKTS Vilniaus skyriaus ataskaitinis rinkiminis susirinkimas.

Pasiteirauti tel.: (8 5) 247 1679, 8 613 83047.

Kovo 3 d. (šeštadienį) 11 val. Palangos Stasio Vainiūno meno mokykloje (Maironio g. 8) įvyks LPKTS Palangos filialo ataskaitinis rinkiminis susirinkimas. Prašome visus narius būtinai dalyvauti. Jei nebūs kvorumo ir susirinkimas neįvyks, pakartotinis įvyks **kovo 17 d. (šeštadienį) 11 val.** toje pačioje salėje.

Alfonso Seniko atsiminimai apie sovietinę rusų mokyklą

(atkelta iš 4 psl.)

Mokyklos pastatas vieno aukšto iš apvaliu rastų, keturios klasės mokiniam, mokytojų kambarys ir didelis koridorius – salė. Palyginti nemaži langai, grindys iš lentų, kas yra reta šiemis kraštams. Mokyklos direktorius – komunistas, tipiškas rusas, nedidelio ūgio, rudais plaukais, mažomis akutėmis ir kreivomis kavaleristo kojomis. Turi balsą kolchozo vadovybėje, nes jo žinioje yra nemažai darbo jėgos.

Mokytojai atkelti iš Tomsko, tokie patys vargšai ir mažai skiriasi nuo eilinių „kolchoznykų“. Mano mokytoja Zinaida Ivanovna tikra vargšė, turėjo daug savo vaikų, neužilgo pasimirė – sakydavo iš bado. Vėliau, jau mokyklai tapus septynmete, iš Tomsko atvažiavo dvi jaunos mokytojos, matyt, baigusios institutą. Dėstė vokiečių kalbą ir matematiką. Draugavo su lietuviais tremtiniais. Karo pradžioje mokyklos direktorius Karpovas paimamas į frontą, gal po metų grįžo be dešinės rankos.

Mokiniai – „kolchoznykų“ vaikai. Kai kurie vienoje klasėje sėdi po kelis metus. Apskurę, išdykę akiplėšos, pravardžiuojasi ir mušasi. Vengia tik mokyklos direktoriaus. Tieki berniukai, tiek mergaitės nukirpti paprastomis žirklėmis. Dažno galva puodynės formos, tai rachito požymiai. Daugelio galvoje ir drabužiuose utėlės. Kartais atvažiuoja iš rajono vadinama „prožarka“. Drabužiai sukabinami ir kaitinami vos ne iki užsidegimo. Utėlės žūsta, bet glindos atsparios – išlieka.

Piešimo pamoka

Tai atsitiko pirmoje klasėje. Mokytoja per piešimo pamoką leido piešti „laisva tema“. Vėliau piešinius surinks ir įvertins. Aš atsiverčiau kažkokią knygą ir man patiko ūsuoto vyro portretas, kurį nutariau perpiešti. Pamokos pabaigoje priėjo mokytoja ir klaušia, ką aš čia nupiešiau. Rodau – šitą. Pasirodo, tai buvo Stalinas. Vaikai šaukia: „Stalina narisoval!“ Panašumo į Staliną buvo mažai, išėjo neblogo baidykli. Mokytoja čiumpa mane už pakarposupiešiniu ir į mokytojų kambarį. Įvykis neeilinis. Kaip tu drīsai, snargliau, piešti vadą ir mokytoją. Tą teisę turi tik didieji menininkai. Cia mane visi išbarė, kad ateity neméginciau taip daryti, kartu ir save apsidrausdami.

Komendanto duktė

Tokia tvarka, kad klasėje viename suole turi sėdėti berniukas ir mergaitė. Aš sėdėjau pirmame suole su komendantu Slinkino dukra. Valia išsiskyrė iš kitų, apsirengusi padoriau ir jautė savo vertę. Būtų graži mergaitė, bet jos viena akis užvilkta baltai. Jos „sumkoj“ višada buvo kas nors valgomos. Paprastai, ką turėjome, atimdavo vyresnieji. I Valios „sumką“ niekas nelindo – gali pasiskusti tévui ir turėti nemalonumą.

Aš nuolat buvau alkanas, ir jis per pamoką po suolu man pakidavo po gabaliuką „kalačiko“. Nutaikės momentą prarydavau. Jai tai malonu matyti. Jos buteliukyje rašalas padarytas iš cheminio pieštuko, jos ir kotelis – „ručka“ – firminis. Mano prie pagaliuko pririšta

nudilusi plunksna. Džiaugiausiai, kad ji leidžia man plunksnakotį pamirkytijos rašalinėje. Rašalas čia daromas iš kamino suodžių. Kas parašyta greitai susitepa, o ir mokiniai suodini. Cheminis pieštukas retenybė, o užkištasis už ausies rodo asmens ne eilinę padėtį.

Kaip Leninas rašė rašomuosius darbus

Rusų kalbos mokytoja Valentina Iljinė – maskvietė. Ji tuo didžiuojasi ir visi tai žino. Vėliau ji taps direktoriaus Karpovo žmona. Mus moko taisyklingos kalbos. Maskva yra pavyzdys visai Rusijai. Todėl per jos pamokas turime kalbėti taisyklingai. Čia vietiniai sako: „Čio?“ Tai reiškia „čėgo?“, o turime sakyti „što?“ Maskvietiškai pavarės, kurios pasibaigia „ij“ tariamos kaip „aj“. Pavyzdžiu, Dostojevskij tariamas kaip Dostojevskaj, o žodžius, kurie pasibaigia „t“ raide su minkština muoju ženklu, reikia tarti kaip „c“. Pavyzdys – Vladimiras Uljanovas Leninas, jis tobulai mokėjo rusų kalbą. O kaip jis rašydavo rašomuosius! Popieriaus lape palikdavo didelę paraštę, paraštėje padarydavo pataisymus ir tik vėliau viską švariai perrašydavo. Volo dia visada gaudavo penketą.

Bepigu buvo Volodiai. Jis turėjo popierius. Mes rašome ant laikraščio, o ir to néra kur gauti. Rašome po kelis kartus ant to paties lapo. Rašome kamino suodžių rašalu, galiausiai viskas susitepa ir tampa neįskaitoma.

Paliekamas antriems metams kartoti kursą

Iš pradžių labai nemégau istorijos, mieliau buvo literatūra, eileraščiai. Nori – nenori istoriją reikia žinoti. Kai kas tik pakartotinai išklausęs kursą tampa „sąmoningu piliečiu“. Panašiai atsitiko ir man. Istorija – tai VKP(b) trumpas kursas, visų mokslo motina, kaip žydui Talmudas, katalikui Šventasis raštas ar musulmonui Koranas. Niekaip negalėjau perprasti, kas tie eserai, menėvikių ir bolševikių. Per egzaminą supainiojau partijos suvažiavimus ir nutarimus, kas puolė jauną sovietų Rusiją iš Šiaurės ir Rytų – Denikinas ar Juodenčius. Istorijos mokytoja Pogoževa nusprendė, kad aš neįsisavinau kurso ir paliko mane antriems metams. Per vasarą gavau knygą ir viską iš pagrindų išstudijavau, pradedant „kniaziu“ Riuriku ir baigiant kolektivizaciją bei industrializacija. Supratau, kad tie bolševiki vadovavosi Lenino–Stalino nurodymais ir ējo teisingu keliu, visi kiti: dvarininkai, pirklių, buožės, menėvikių ir eserai – buvo „liaudies priešai“.

Karinis parengimas

Karo metu visi bent kiek tinkami tarnybai vyrai buvo paimti į frontą. Siberiečiai buvo laikomi ištvermingais, nereikliais, pripratusiais prie sunkių salygų. Į frontą buvo imami net šešiolikmečiai. Mokykloje įvedamas karinis parengimas nuo 5 klasės. Mokytojas – frontininkas, sužeistas atakos metu, be vienos rankos. Mokoma rikiuotės, puolimo ir gynybos. Vyksta kariniai žaidimai. Mes pasidarė medinius automatus su tarškinėmis puolam „baltuosius“.

Naudojame pelenų granatas (popieriniai maišeliai pripilti pelenų). Mokymai daugiausia būdavo žiemą. Apkasai iškasami sniege. Visi su slidėmis. Po to nagrinėjama, įvardijami pasižymėjusiji. Rusiukams visa tai labai patikdavo.

„Kramtomoji guma“

Cia Sibire visi ką nors kramto. Tai padeda išvengti „cingos“ (skorbuto). Judant žandikauliams, dantys tampa tvirtesni, nors ne visuomet. Čia daug ir bedančių. Mokykloje visi be išimties mokiniai kramto „sierką“. Tai savotiška kramtomoji guma, iš eglės sakų su išliekančiu sakų prieskoniu. Paprastai sakinga eglė padegama, ištirpę juodi sakai dedami į burną ir kramtomi. Išimti iš burnos sustingsta. Per pamoką mokytojai draudžia „ževatj žvačku“ (atrajoti). Išimtų iš burnos prilipina prie suolo, po to vėl į burną. Kas neturi, iš to atima arba dalijasi pusiau.

Kitas dalykas yra kedro riešutai. Daugelis atsineša kišenėse riešutų ir juos gliaudo. Lukštai – ant grindų. Todėl visoje mokykloje braška traška. Ne visi jų turi. Vykssta kova, ir iš silpnėnių atimami, – muštinės, verksmai, ašaros. Kedro riešutas turi riebalų, todėl vasarai baigiantis stengiamasi prisirešutauti. Tai ir išgyvenimo reikalus.

Riešutus reikia mokėti gliaudyt. Kai kurie pasiekia tobulybę. Per vieną burnos kraštą įmetami riešutai, o per kitą kraštą byra lukštai. Tuo pačiu metu jis su tavimi gali kalbėtis, ir tai jam netrukdo. Panašiai yra su „sierka“, kai kiekvieno kandimo metu pasigirsta garsus pliaukštelėjimas.

Mokinijų atostogos

Karo metais trūko darbo jėgos. Iki karo čia būta nemažai jaunimo, bet jie paimti į frontą. Viena po kitos gaunamos „pochoronkos“, kad tas ir tas žuvo didvyrio mirtimi. Mano rusiuko draugo Lionkos Klikušino visi keturi broliai žuvo fronte.

Mes turime prisiadeti prie pergaliés savo darbu. Kolchozo laukai labai piktožolėti – ravime usnis. Kolchozas frontui turi išauginti tam tikrą kiekį tabako. Mes, mokiniai, ravime pasodintą tabaką. Po javapjūtės renkame varpas. Nė vienas grūdas neturižuti. Patikdavo rinkti varpas. Ištrynės kviečių varpas, priskemši pilną burną grūdų ir kramtai ne-nurydamas. Po kurio laiko gaunasi kramtomoji guma, tik reikia susilaikyti nenuryti, o pagunda yra didelė.

Aš jau sergu „cinga“. Pilvas didelis, o ant kojų kažkokios tai dėmės. Į lauko darbus eiti sunku. Motina pakalba su lietuviu kalviu Alaune, išvežtu iš Kauno „Maisto“. Čia jis autoritetas, tikras inžinierius, nors Kaune dirbo saltkalviu. Mane priskiria pagalbininku kitam kalviui rusui. Per pietus suskamba „kolchozo“ skambalas. Kokiu būdu nustatomas pietų laikas, nežinau. Laikrodžio čia niekas neturi. Aš, kaip kalvio padėjėjas, einu į sandėlį ir gau- nu duonos „pajoką“. Kalviams tai priklauso. Vienu prisėdimu praryju avižinė tešlą, ir visą kūną apima palaima. Lietuviai rusų mokykloje

Lietuvių vaikai iš rusiukų išsiskyrė savo sugebėjimais ir pasiekimais. Kai

kurie jau buvo mokęsi Lietuvoje. Rusų vaikai, išskyrus bjaurias „častuškas“, keiksmus, čia nieko gero nemate. Pamenu, Vytautas Gelgota atsivežta iš Lietuvos lūpine armonikéle per dainavimo pamoką sugrojo polkutę – visi išsižiojo, o ant ežero ledo su paciūžomis pademonstravo čiuozimą. Tokių dalykų čia niekas nebuvó matęs. Mokytojai palankiai žiūréjo į lietuviukus mokinius, stengesi jiems padėti. Direktorius Karpovas sutikęs motiną ragino, kad aš daugiau mokinčiaus, nes mokiaus prastokai. Po kurio laiko direktorius mane rodė pavyzdžiu. Rusiukai man net sugalvojo kitą pravardę „učenyj“ (mokslininkas), iki tol buvau pravardžiuojamas „paršiuku“.

Patriotinis auklėjimas

Mokytojai mums skiepijo komunistinę ideologiją, kitaip būti negalėjo. Lietuvių vaikai nebuvó spaliukai, pionieriai ar komjaunuoliai. Niekas ir neragino. Kažkokiui laipsniu mes vis vien buvome išskirtiniai. Dar prieš karą buvo didžiuojamasi įvairiais pasiekimais nugalint ūsaurės ašigali, pramonės pasiekimais, karos metu – didvyriais Olegu Koševojumi, Aleksandru Matrosovu, kapitonu Gastelu. Kartą viename plakate pamačiau didvyrę Marytę Melnikaitę. Mokytoja parodė – čia jūsų žemietė – „litovka“. Kažkaip neapėmė pasididžiavimas. Tik daug vėliau sužinosiu, kas buvo ta partizanė Melnik.

Pertraukų metu visus suvarydavo į būrių ir dainuodavome „svečennaja voina“. Maždaug kartą per menses atvažiuodavo nebylusis kinas. Filmas beveik visada apie Čepajevą, dar pameniu Kaščiejų Nemirtingąjį ir pilietinio karo didvyrį Kotovskį.

Mokyklos nedideliamė knygynė buvo ir gerų knygų. Tuo laiku buvo populiarūs knygų laida „Knyga za knygoj“. Ten būdavo Puškino, Gogolio, Turgenėvo apsakymų. Ką padarysi, į to laiko galvelę buvau prikimšęs ir Majakovskio, Maršako, Lermontovo eileraščių.

Ką davė rusiška mokykla

Negalėčiau pasakyti, kad nieko nedavė. Nepadarė mane rusu, nepadarė sovietiniu patriotu. Na, išmokau tą kalbą, kuria kalbėjo Leninas, išmokau rašyti. O rašyti teko net sovietų vadams. 1970 metais minimas Lenino gimimo šimtmetis. Aš tuo metu dirbau zootechniku paukštininkystės ūkyje. Truputė padailinė pasiekėme, kad mūsų vištros geriausios sajungoje, dedančios vos ne po kiaušinį kasdien. Reikia raportuoti ir dėkoti pačiam Leonidui Iljičiui Brežnevui. Čia panaudoju visas savo galimybes ir išmanumą. Partijos komitete vis sako: per mažai išpareigojama ir dėkojama. Pagaliau iš trečio karto tik. Nežinau, ar brangusis Leonidas Iljičius skaitė mano laišką...

Svetlo Zelionajos mokykloje bai-giau 5 klasės. Paskutiniai metais teko mokytis vokiečių kalbos ir algebro. Maloniai nustebino lotyniškos raidės, man jos buvo jau jau pažįstamos. Su tuo 5 klasės pažymėjimu 1947 metais laimin-gai pasiekiau Lietuvą.

Alfonas SENIKAS